10

AUTORE GIORGIO AUSENDA

AL CATA'

Al catà wia

I *frón* [fragole] y è i prim che sa càta. Mi cum'è mi, sum mai naya a frón parchè ga dawum miña impurtanza a quéla früta lì anca se la sa manjawa quai wòlt quai brankét cunt un pùu da zücur y sa shpatashàwa jó in d'un shcüdelìn cun la furcelína e y sa shpatashàwa jó un puu sül pan.

Nüm ga n'éwum miña da frón e a la duméniga a nawum a shpass mi, al mè Pa e la mia Mamm in dal bóshk cumünal vers'a Predàa. I préd gròss che y gh'è a Predàa y jént y ga ciama i balón.

A la duméniga a nawum a shpass mi e'l mè Pa e la mia Mamm e nawum in di bóshk vers a Predàa e lì 'n dal na a gh'ewa tanti frón salvàdik, sì da quìi pinìn inzóma, e catàwum un pùu da frón e 'n pùu da caneshtréi [mirtilli]. Y véñ sü anca cui drén [lamponi]. Töghewum 'drée 'n tulinét e l'impienìwum e metéwum dént tüc inséma. Quan' che veñéwum a ca la sira y fawum jó cul zücur e y manjavum da la biyeléta [scodella grande]. Écu: nüm y a catawum e y a manjavum ishì, hu mai sentüü mi a vénday.

Par i canèshtri dal San Nazée, da la fin da lüy, al pòru Ürèli e 'l Paulinét y preparawa sémpru un culìn [colino] da rét da fèr cun dent i frón che y a catàwa lur parchè 'l diséwa: "Se mandi là i fiöö y ma y a shpatàsha tüc. Inveci par fa figüra büsöña catay intrék". E'l mè Pa al g'ha dumandàa, "Cuma fét a cunservay ishì?" E lüü 'l g'ha dìi, "Mah, 'dèss un pùu y téñi al süc, parchè se da no...". (y sa shcüsha e y marcìss).

Quan' che l'ewa lüy la pòra Pepéta la weñéva sha e la diséwa cun la mia Mamm, "Shura Lisa, wörala lassà viñì la Lina, che wu al Muntasèl (che'l rèshta püsée pinìn di muntàñ)[la collina conica al di quà da Orimento] a catà *caneshtréi*? E la mia Mamm la ga diséwa, "Chi ch'a véñ inséma?" "Adèss wu sü 'n da la Juwanìna, adèss wu sü da la Rikéta e y weñarà anca lur parchè y véñ sempru". Shtawum wia tüt al dì. La diséwa. "Fin quan' ch'è impienìi 'l sedèll a véñì miña a ca parchè l'è vergòña a na a ca vöydi". La nòsa Mamm, quan' che riwawum a ca y a ciapawa e y a metéwa là 'n cantina e ga metéwa sü la mushchiröla e ga na dawa 'n pùu al dì

shcüshàa cul zücur e manĵàa cul pan [con un cucchiaio]. E quan' ch'ewum finì la na diséwa, "A véduf che in cö hii shparnìi un tukét da furmay. Hii fay bée a na a catà i caneshtréi.

I *drén*: sa veñ a ca tüc izhgrafiñàa parchè y shpunc. I drén y gh'ewa nissüna impurtanza par nüm, quìi ròp lì ishì parchè y ewa pòk i bóshk da drén. Gh'ewa püssée da quìi di mur, ma quìi di mur y rèshta püssée wòlt e ilùra büsöña ciapà un carpinét. I drén y a catawum quan' che nawum sü 'n Muntasèl a catà caneshtréi, parchè dòpu gh'ewa un quai bushkét da drén e la Pepéta la diséwa, "Catée anca quìi lì e manĵéi che quìi lì y rèshta pòk e fii bóna bóca".

I *mur* y è quìi négri, nèh. Y g'ha i shfèrli [rami] lónk e 'n dal tiray jó magari na tacawa dent in di cawéi e ilùra tirawum jó 'n pùu da paròl, "Pòrcu d'un purcèll d'un vagabunt che uramài ta ma 'nguarcìsat, par catàn da ti un quai quatru o cinq". Sewum fiulòt e gh'ewum la shköla fin'a metà jüñ. E pö d'ishtàa, la Pepéta la ma ciamawa parchè ga fawum anca cumpañia da na da par lée e parchè la shtrada la reshtawa lónga a na sü in mèz ai bóshk la na cüntawa sü i canzón. Pòra dunéta. Parchè duwéwum na sü 'n pùu 'n sül munt parchè lì 'n princìpi na pasàwa tan' da jént e ga n'ewa miña. La Pepéta y a vendéwa a quìi famigli sü a Lanz un pùu beneshtant che lur y nawa miña a catày. L'ewa na pòra dunéta, parchè l'ewa pinìna, la nawa a catà caneshtréi, mur, drén, e quél che la pudéwa, e la nawa a cercà a zhgranulà [spigolare] a cercà sü i shpìk dent in di camp da furment quan' che i jént y ewa jemò finìi da töy wia. Quan' che gh'ewa miña da catày wia la nawa a cürà 'n quai fiöö. Y ga diséwa, "Veñ la Pepéta a cüràmm i fiöö", parchè lur y nawa a fa föya o a fa léñ che l'ewa autüna. L'ewa miña bóna da na 'n campaña a lawurà, l'ewa na dunéta pinìna. I sö jént y gh'ewa nagótt e y g'ha 'nzeñàa nagótt. La shtawa dént in da la ca dal Cumün. Pö la duwéwa na a fa i léñ anca lée par pizzà 'l fök e par vif. Parchè lée l'ewa in d'una ca cumünal che quìi che y gh'ewa nagótt y a ricuwerawa 'l Cumün.

I *murunìn* y è quìi di morón. Quii morón che y reshtawa 'ndrée che y catawa miña la föya par i cavalée, y reshtawa cum'è salvadik. Ilùra quìi lì y fa sü i murunìn biank e négri. E quìi négri y è quìi

che y fawa püsée maa, y diséwa. Una dóna y ga piaẑéwa e y a catawa wia. A mandawum sü 'n fiöö, 'n galüppòtt d'un quai dés o dódas ann nanca, e'l shcurlawa la pianta. E nüm jó sótt a catay sü 'n dal shcusàa. La mia Mamm 'na wòlta la m'ha shcurlàa, "Ta'l sée che wöy miña che vàduf a manĵà i murunìn, parchè y fa maa. Hii sentüü cusa g'ha sucedüü a la Irma che y l'ha duwüda purtà wia e purtàla a l'ushpedàa che l'ha tra sü trìi dì e mumenti la sa salwa miña?"

La gh'ewa 'ntusegàa i inteshtìn da quìi ròp lì. Dòpu y na manĵawa pʲü nisün che sewum ishtremìi. Adèss da murón ga n'è pʲü. Vèrs al mulìn ga n'è ancamò 'n quai wün.

Nawa i óman in di func. D'autüna i óman che y ewa a ca e che y nawa miña i' Zhvìzera, y nawa a cercà func. Quai d'ün y na truwava tanti e y na wendéva. Inveci quai d'ün che y ewa pòk y a metéwa jó sott'òli par l'invèrnu che y sa manĵawa cun la ravìsha di raf ch'è i büt da raf.

Al cata sü

A la duméniga da setémbri sa metéwum inzéma trii o quatru: mì, 'l mè Pa cunt al sò amìs, al pòru Drianu cun la sua dóna. A nawum dent in di Unìsh dént a l'Aqua Quéda, dal Paravìs par na vèrs'a 'Röñ, e pö anca a l'Unìsh
da rént al Paravìs, che sa catawa anca l'árnica. Catàwum i nishöl cunt i man e y metéwum dent in dal zachét da füshtàñ che sa metéwa sü 'shpala.
Quan' che l'ewa pien, veñéwum a cà e la sira y zhgarulàwum.

I nus y ewa sempru 23 kili, i nishöl y ewa 'n quai deẑ kili, [74] no sarà shtay anca dersètt certi wòlt. Una wòlta ga n'ewa tanti da nishöl, e la duméniga dó o tré dónn, in tra da lur amìs, dòpu wèshpur y nawa 'n zèlva a Furìn, Shcuntra, Val Cawarèra a catà nishöl, e weñéwa a ca cargàa, parchè y a catawa anca dént in dal so bücer, e a la sira, 'ntant che y ewa drée, par miña lasà na l'ómm a l'ushterìa, y diséwa: "Sha chi a zhgarulà nishöl", e sa metéwa drée a cantà: "La Viuléta" e "La biunda che wa 'n campaña, cun la sapa e la cawaña". E y diséwa pö: "La dóna l'è pròpi balòsa püsée che 'l diàwul. L'è shtaya bóna da fak lawà la lana négra e dik che la weñewa bianca". "Al zét parchè na fermawa chi par fa quel mishtè

chi, Drianu?". "Parchè ishì vém miña là 'n dal Juwanìn a bef al quartu", e jó 'na bèla ridüda.

Da nishöl na purtawum a ca un quai 20 kili, ma miña tüc in d'un cólp, neh. I nishöl, quan' che y catawum y metéwum dent in d'un sakét da quìi che sa cata sü anca i cashtéñ, e che sa liga la 'n vita. L'è fay cunt i putöc dal cànuf. Écu parchè al rèshta fòrt.

I nus e i nishöl y secava föra 'l sùu. Y sa shpandéva e dòpu reshtava cuma 'dèss che gh'è quél ventüżèll ishì, y fa 'n présa a secà.

I nishöl, quan' che veñéwum a ca la sira, dopu manĵàa la menèshtra, sa metéwum la visìn al fök e 'ntant che cüntawum sü 'n quai còss a zhgarulàwum i nishöl cui man. E la matína y a purtawum sü n'òlbia béi prunt da fa secà.

<3-5> Al prim dì che la duperàwa di nishöl, la na fawa 'l crucànt par cuntentàmm. La ciapava 'l padelìn, la metéwa jó 'n pùu da òli da nishöl e pö ciapàwum un pùu da féz da nus e 'n pùu da nishöl e y peshtàwum jó in dal murtée che peshtàwum la saa. E quan' che y ewa bén peshtàa, la mia Mamm y a metéwa dent in dal padelìn e pö ga metéwa dent na shcüdeléta da mél e dòpu la metéwa sül fök e la següitava a rugà, a rugà cul manik dal cujàa finchè 'l büydéva che veñéwa sü na bèla shcüma bianca. Ilùra l'ewa còtt.

Prima la unĵéwa 'l tunt cul büter e pö la ciapawa 'l padelìn e la bütàwa fö 'l crucànt sü shtu tunt. E pö la shpatashàva föra tüt bèl pian e la ma diséva: "Adèss al pòrti sü 'n cámara a durmì 'n pezét parchè 'l g'ha da viñì fréc. E guai che vàguf sü a tucàl". Ma nüm séwum balòss e nawum sü. Ma dòpu lée la ciawava anca la pòrta.

L'òli da nishöl, al gh'ewa 'l güsht dal bütér, al bütawum föra dal fiashk quan' che 'l duperàwum. E 'l manjà al sentiva da nishöla.

Pö y metéwum föra in l'òlbia in di casétt a secà. Dòpu, vèrs a Natal y peshtàwum e fawum fin'a dersètt kili da féż. A nawum a Repöñ jó da la pòra Martina, par fa l'òli. Dòpu l'ha dizhmettüü, la Martina, e y purtàwum a Oshtan.

E 'l panèl da nishöl, dó o tré röt, ga dawum sü 'l pashtón. A nawum dó o tré duménik, oñi duméniga sarà shtay sètt o vòtt kili da nishöl, che wöö dì düü kili par ün che purtawum a cà.

Quan' che i nishöl y va 'n garöla, y è marüü e ilùra y sa càta, pö y sa pòrta a ca e y sa métt föra a secà in da l'òlbia [solaio] e sa fa secà. I nishöl y sa càta in setémbri. Y sa téñ föra al sùu a secà fin a

la fin da nuwémbri. E shtéss y nus. Sa pòrta a cà e sa fa secà. Y sa pertéga (y sa tra jó cun la pèrtiga). I nishöl, quìi sa wa in di bóshc, sa tira jó i ram e y sa cata wia, sa va jó cunt un carpinét. Nüm ga ciamawum carpìn [uncino] ishì, da léñ. Y è lónk segunt, wün l'è lónk ishì. I nishöl y è anca bàss. I nishöl y sa càta in dùwa sa wöö, sül cumün. Oñi jént i wöö catay sül sò quìi che y g'ha dént i piant da nishöl. Sa pò miña nà dént in sül sit d'un òltru; tüc y va fö sül cumünal a catay.

I *nus* y è dént in sül particular. Se na 'riva drée al padrón al za métt a wusà: "I nus y è nös, wöri miña che véñuf dent a catay sü vi òltri". Ga sum riwàda dreé a wün che l'ewa sü 'n Shaga sótt a la cashtéña a catà sü e ga n'ewa sha 'n bèl zakét: "Ma wardée che quìi cashtéñ lì y è mé, y g'ha padrón". E lüü 'l ma rishpundüü 'n pùu da pòrcu, al m'ha dìi: "Famm vedé i docüment se y è tö. Y è tö cumpañ che y è mé". Dòpu l'è nay wia parchè mi hu wužäa e lüü l'è nay sü pùs la pianta, che la reshtawa sü sül cumünal neh, e'l m'ha tirà jó 'na buciada cunt un balón [sasso] gròss ishì. Al dì adrée sum naya sü 'n clínica in direzión e g'hu dìi i fati. E dòpu y ha metüü che sensa 'n urdin y pudéwa pìü viñì föra da sü 'n clinica in libertà.

Par i nus gh'è la pèrtiga: sa pò miña tirà dént i ram di nus parchè i nus y è fràjil. Se y sa tira dent sa rump i ram. Y sa dóbia miña y rèshta sitìi e y sa rump par nagótt.

Anca i nus y sa pertéga: nüm veñéwum a ca cunt i jerlàt pién. Gh'ewum tanti piant. Y sarà shtày 'na cinquanténa. Ga n'è sü anca 'dèss una trenténa. Una vòlta n'hém purtàa jó a jerlàt e dòpu n'hém vendüü föra anca dersètt sak. Ilùra y a pagava un quai cinquanta ghéi al kilu. Un sak d'un quintal, y la cüsiva cun la güja da bàsht. I nus saran shtay un 50 o 60 kili. Y nus y pésa anca püsée pòk.

Sa va tüc i pezétt a catà sü i nùs parchè i següita a crudà. Se sa va miña nüm y a porta wia i òltri. Intan' che y sa métt adrée a crudà, in principiu y veñ jó a ün a ün. Dòpu y marüda quasi tüc inséma e ilùra y sa pertéga, ai prim da utùbri. L'ómm al wa sü sü la pianta cun la pèrtiga e y a pertéga. E dòpu nüm sém lì e quai wòlt sa va là anca sótt a la pianta intant ch'y pertéga e y sa ciapa sü anca sü la crapa e 'lura sa shcapa föra. Inséma a quìi marüü a'n véñ jó 'n pùu anca da quìi dént in da la puràsha vérda [mallo], e quìi y sa cata sü

da par lur e y pòrtum cià [invece di shà] in casìna e y métum jó in d'un cantón, 'na müja par un vòtt dì. E dòpu y sa ciapa sha e y sa shpuràsha, che y véñ föra parchè y è mažaràa. Écu. Dòpu y sa pòrta a cà cul ǰèrlu a secà in da l'òlbia.

I nus y véñ jó béi nét sensa puràsha, damò un quai vün che'l rèshta 'n pùu pusée ghèrp (verd), al veñ jó cun la puràsha [mallo] vérda [65], la sua ca in dùwa l'è dént [66], e büsöña lasày a mažarà parchè se da no y sa néta miña. Quan' che y shpuràshum a na véñ i man négri da quél àcit da la puràsha, che y sa néta p[i]ü, anca duperà qualunque tòsik, e 'lùra a wém in ǰir cun quìi man lì che gh'hém anca wergóña, parchè y è négri cum'è 'l lüshtru di shcàrp.

Y lasàwum lì 'n pùu a mažarà, un quai quatru o cin' dì e pö dòpu al za verdéva da par lüü. Dòpu y rèshta lì 'n mòta e la puràsha la sa shcépa. La puràsha la bütawum wia. La metéwum là tacàa a la pianta di nus parchè la 'ngrasava. La metéwum dent in d'un sedèl, la purtàwum tacàa a la piànta. Al mè pòru Pa al diséva che la 'ngrasàva la pianta. Finchè gh'ewa sü la puràsha y lasawum lì in d'un cantón. Però i nus y reshtava 'n pùu négri e, quan' che y sa wendéwa, y diséva: "Quishti chi y è reshtàa in da la puràsha, y è püsée négri", e y wuréva pagày püsée pòk, y a pagàwa cin' ghéi ménu. Quìi òltri che y a crudava jó, la puràsha la reshtawa sü tacàa 'l ram, e dòpu la shtava sü [67] fin'a la primawéra o la veñéwa jó a tukétt ishì, la sa perdéva 'nzóma.

Par secay y a shpandéwum föra jó 'n tèra ishì e pö oñi tant sa nawa sü a rügày cunt al reshtèl ishì par fa che y secàss bée. A la fin da nuwémbri y eva béi sék, e 'lùra 'nzacàvum nishöl e nus: [68] gh'éwum un quai dersètt kili da nishöl e teñéwum indrée un zak da nus, e quìi che na creséwa dal nos büsöñ, un quai cin' sak, y vendéwum par ishquatrinà quai còss.

Quan' che y è sék y 'nsàcum tüc che y è sètt o vòtt sak parchè nüm a gh'éwum tanti piant. A töghéwum föra quel tant par l'òli e i òltri a veñéwa 'l Janìn a töy, che y a vendéwa. Al Janìn l'ewa wün da Lanz che 'l nawa a tirà sü da tüt: patáti, fasöö, nus, cashtéñ, e lüü y a purtàwa wia, y a purtàwa a Cómm e y a vendéwa ai frütiröö. Lüü l'ewa 'n frütiröö.

<3-3> A la sira sa tirava sha tré o quatru dónn che y ütawa a shernày. Veñéva i juwinòtt a peshtày. Gh'ewa 'n ǰèrlu chi e 'n ǰèrlu lì, ai düü angul dal táwul e i dónn, dó da chi e dó da là, anca tré. In

funt al ǰèrlu [molto chiuso], gh'eva jò tré o quatru pómm. Finìi 'l ǰèrlu, da peshtà, y manǰava i pómm. Y a peshtàwa cul martèll wün par wòlta. Cul scüshanus a shtawum lì di setimànn, e gh'ewa miña nanca scüshanus ilùra. Che'l guarda chi, al mè pòru Pa 'l picàva sempru i nus a quél pòsht e l'ha fay jó 'n buzhétt a füria da peshtày [69]. I nus carpìk (che magari sa rumpéwa 'n tukét 'n da la güsa e gh'ewa emò 'n tukét da nus) y fàwum saltà fö cul ciòo. Oñi dóna la gh'ewa 'l zo ciòo sül táwul. A la sira, quan' che sa séwa che riwava i dónn, sa preparawa'l táwul, i sö düü ǰèrli da nus, wün da sha e wün da là, e oñi cadréga che gh'ewa la dóna, un ciòo. Al juwinòtt al riwàva sempru 'n pùu prima di dónn par preparà 'n pùu da nus peshtàa, par miña lasay lì a fa nagótt.

Sa dizhmetéwa sempru vers'a mezanòc, sa manǰawa la pushéna e pö i tusann e i juwinòtt y nawa föra a fa'n quai ball a l'ushterìa dal Tullio, parchè lì gh'ewa sempru l'òrgan che sa sunawa a man.

Y óman y sa dava 'l cambiu, gh'ewa i juwinòtt che y gh'ewa magari chi anca la murùsa. Y sa dava 'l cámbiu parchè in dal picà 'l ròp al ga
ribùmba dént in di dì e sa fawa maa. Dòpu y metéwa là i nus rótt e nüm y a shernàwum, quìi lì e quìi carpìk. Ga n'ewa da quìi che veñéwa miña föra bée, e ilùra oñi dóna la gh'ewa 'l zò ciòo e la fawa saltà föra 'l tukét da la güsa parchè 'l veñéva miña föra da par lüü. [70] E büsöñawa tiñì da cünt tüt.

Al mè Pa 'l diséva: "Ma racumandi, dónn, meték al temp che ga wöö, ma bütée miña i tukét da nus sótt al táwul, parchè anca quìi lì y fa la sua uncia da òli". Quan' che y ewa nay a ca tüc i dónn che shernàva i nus, al ma fawa shcuwà là tüc i güss in mòta e 'l ma diséva: "Duman matina, Lina, al prim mishté: shèrna i güss, e shèrn'y bée, neh!" E ilùra mi töghéva sha la mia shcüdèla e y fawa pasà bée e na tiràwa föra sempru quasi 'na shcüdeléta, e quan' che lewava sü 'l mè pòru Pa, mi ewa jemò finìi e ga fawa vedé che n'ewa catàa sü quasi 'na shcüdèla. Tüta cuntenta séwa mi, parchè lüü 'l ma diséwa: "Ta sée pròpi la mia cara shtrefuñìn".

Y shernava föra y féž [spicchi] di nus da la güsa. Y féž y a metéwum lì sül táwul in d'una shcüdèla, e i güss sótt al tàwul. Quan' che l'ewa piena la <3-4> shcüdèla da féž la sa metéwa dent in da'l sak. A la matína quan' che lewawa sü, mi o la mia Mamm y a shernàwum emò tüc i güss in jinöcc in tèra. Truwawum sempru

ancamò 'na quai shcüdeléta da féž. "A wédat, Lina, che var la péna da shernày!" Dòpu i güss y a metéwum dént in d'un sakàsh. A la sira, intan' che séwum chi, chi filava, chi fawa la culséta e chi cüsìva, e sa metéwum shà 'n pùu da chi e 'n pùu da là dal fugular. Töghéwum sü i güss in d'una bazhléta e pö i bütawum la sura i shükk in dal fök. Y fawa 'n bel fök, y takava. Y ewa sék. Da men a man che y brüsava y sa rüžava là 'n pùu ishì cun la möya, o la paléta, o 'l bufét par buffà. L'è 'na cana da shciòpp quésh' chi e cunt al seguità a ciapàl in man al z'ha cunsümàa e l'ha fa dent un buzhét sü 'n shima in dùwa sa bófa, e büsöña teñìk là 'l dì [dito] parchè se da nò al za bófa pïü là 'n dal fök.

I nishöl sa fava ishtéss di nus, parchè l'òli da nishöla l'ewa cum'è 'n bütér.

Dòpu töghéwum sü al sak di féž in dal ǰèrlu e nawum a Oshtan. Lì y a pesava, al pòru Mentèl, al gh'ewa nóm ishì, e lüü y a cargava dent in da la barca e y a purtava a San Maa, San Mamétt y la ciamava San Maa. E y na dava da chi a vòtt dì. Sabat che veñ a nawum jó a töl. Dopu vòtt dì a nàwum jó [emò] a Oshtan a tö l'òli e'l panèll, veñeva föra anca 'l panèll.

Par na a Oshtan a ga vuréwa tüta la matína parchè pesava, che gh'eva vintitrìi kili da féž. Al mè Pa al wuréva sempru 23 kili. Al dishmetéva miña da picà finchè y eva 23 kili da féz. A gh'ewum [72] la fiashkéta, l'ewa da tòla, par métt dent l'òli e na fawum 18 kili. La fiashkéta dal prim l'ewa püsée granda, e quéla dal zegunt l'ewa püsée pinína parchè ga n'ewa püsée pòk. Al segunt la duperàwum da fa i fügashétt e'l prim da cundì menèshtra, carna, quan' che la metéwum là, da cuníli e da capón.

Dòpu gh'ewa un quai cin' kili da panèll. I jént y ma dumandava: "Quant è che ta péshtat i nus Lina?" 'Lùra sa metéwum inséma quatru o cinq famigli e sa nawa a Oshtan. Töwum adrée nagótt par manǰà e riwàvum a cà (24) ai dó o tré ur. A na zhbatéwa la fam. E rivàvum a ca e truwàvum la pulénta fréja che l'ewa faya a mizhdì e metéwum là dó cushtiulétt da purcèll sü la möya. La manǰawum e shüshàwum i dì. A nawa mi parchè séwa jùwana. A gh'ewa da mandà la mia Mamm che l'ewa véja?

A nawum via da chi ai sètt, sètt e mèza. L'ewa shcür in dicémbri. Purtàwum jó i féž in dal zak [73] e gh'ewum shà i tòl e i fiashk da métt dent l'òli. E prima da na wia y a pesàwum cunt al centenée.

Parchè 'l mè Pa 'l diséwa: "Büsöña fidass da tüc e da nisün, nanca da la sua camìša".

Da òli da nus sa fawa al prim e 'l zegunt. Al prim l'ewa tant, parchè la prima shcüshàda l'ewa 'bundànta. Veñéva fö tré tòl da cin' litri, e dòpu gh'è la segunda shcüshàda che quìi y ewa quatru fiashk e mèz. Pö gh'éwa 'l panèll che quél al reshtawa dó röt, nüm y a ciamàwum i röt, e ga 'l dawum ai galìnn da manja. Tütt quél temp lì y fawa l'öf cun la burèla [tuorlo] négra, che quan' che y vendéwum ga'l diséwum a quéla che la crumpava: "Guardée che y g'ha dent la burèla négra parchè y manja panèll da nus". Y ewa dó rudèll ishì. La rèshta intréga la röda. L'è shpremüü al panèll (diam. 20 cm.). Y a pesava tütt. Y nawa avanti un quai quìndas o vin' dì.

Par fak sü al manjà di galìnn al peshtàwum cunt un mazzöö da fèr. I mazzöö par peshtà quél ròp lì. Dòpu sa ga metéwa dént la crüshca e 'n pùu da farina basa dal carlón, al firét. Gh'è la farina dal carlón che l'è par fa la pulénta e'n da quésht al murinée al ga töghéwa föra 'l firét che ga la diséwa la mia Mamm. E quél la duperàwa la mia Mamm quan' che la fawa 'l pan, che l'éwa oñi vòtt o déz dì. Oñi wòlta la fawa sédas pañòtt, e 'lùra la na fawa sü i fügashìn cun dént i cashtéñ, e y reshtava mesedàa cunt al firét dal carlón. Al mishtürìn l'ewa 'shì. La mia Mamm la fawa vòtt da farina žéru bianca, e vòtt da la farinéta da carlón.

I *cashtéñ* y cròda anca lur inzéma di nus, o forsi 'na setimana dòpu: gh'è quìi tempurìf e quìi tardìf. I cashtéñ y catawum sü. Y ewa da fö dal rish parchè y è marüü. E se veñ un quai tempéri, parchè l'è ishì a utùbri <7-18> e nuwémbri che véñ quìi shtrevént fòrt e y a tra jó anca dent par i rish. Quai d'ün y shcüsha föra anca cunt i pée. Mì gh'ewa tanti piant e fawa miña a temp a catay sü. Y purtàwum a ca cunt al jèrlu.

Par y cashtéñ sa va cun la pèrtiga a pertegày. Adèss a metà utùbri, y véñ pytòsht a nuwémbri par y Mòrt. Par y Mòrt a gh'è la crudèla che l'è quan' che y véñ jó tanti che sa dishtàca parchè y è pròpi marüü. Y véñ föra tüc da par lur dal rish. Sa ciama crudèla parchè y cróda.

<2-12> Cashtéñ n'ewa sü sètt piant. A nawum a catay sü d'autüna quan' che y crudawa. Mi e anca lur y a shcudéva cun la pèrtiga. Y a purtava a ca cul jèrlu, di jerlàt pien. A shpeciàwum da catày sü tüc. Parchè i cashtéñ y è pytosht delicàa, y ciapa 'l dürón, y sa metéwa

jó cun sótt un drap in tèra sü 'n òlbia. L'è 'n sit cum'è quésht, damò che'l g'ha 'n tremendu vayón [larga apertura ad arco senza vetri]: inveci da vék i fenèshtri al g'ha 'l vayón. Dopu véñ dent al sùu e y a pasìss un pùu. Dòpu y a metéwum sü la graa che sa ciama 'l secadùu, e lì y a shtava sü da la metà utùbri ai prim da nuwémbri. L'è 'na graa.

Oñi tant al mè Pa al nawa sü a rügày, oñi quindas di. Quan' che gh'è i cashtéñ sa ga métt un ass che shtópa 'l camìn e 'l füm al pasa dent in di cashtéñ. Quan' che y è sék, vers ai prim da nuwémbri y a tögum fö a pòk par wòlta, magari do shcüdèll dent in da la sachéta. Che la sachéta l'è faya ishì. E nüm y batéwum che y veñéwa föra biank e senza jìa, che l'éwa quéla pèll che y g'ha sü. Y éwa tüc dent in mèz a la pèll. Dòpu büsöña ciapà 'l vall e valày. La ciapàva 'na dóna la mia Mamm parchè y éwa tanti e la pudéva miňa da par lée. Y a fawa in d'una jurnada o una jurnada e mèza par valay tüc. Dòpu y shernawum a la sira parchè gh'è dént anca al farciàm e 'na quai wüna marcia. E 'lùra dòpu y a reshtawa tüc béi bianc e dòpu y a 'nzacàvum, düü sak anca düü e mèz. E pö fàwum al makk, o 'na quai wòlta fawum cöz, y a metéwum là a büy e y a manǰawum cul lac.

<2-13> [36] Quan' che batéwum i cashtéñ a ma setawa jó süi shcalìn da l'òlbia, e quan' che l'ewa valàa (el val l'è fay da shcódik, miňa piatt, redunt, sa zhbatt sü e jó ishì e 'ntant va fö tüta la fófa, che l'è la pèll di cashtéñ). Quan' che y è valàa y sa mét fö lì 'n zü 'n drap, in tèra, da quìi lenzölàsh gròss che y fawa 'na wòlta i dónn cul cánuf.

Par i Mòrt y purtàwum sü sül secadùu zhlargàa föra in sü la graa (che l'è miňa quéla di cavalée, parchè quéla lì l'è föra al zùu). Dòpu sa teñéwa sempru sótt al fök, anca dal dì, parchè gh'éwum la graa cargada da cashtéñ, a metéwa sü i shük parchè y duwéwa véss piz, parchè 'l nawa sü 'l füm dal camín par fay secà. E y crumpawa püsée quìi lì sü la graa che quìi òltri che secawa 'l zùu. L'è wera, y gh'eva quèl bón udùu da füm e y ga piažéva püsée. In dialètt sa dis: "I séca cul füm", e 'diu, dal fök, parchè ga n'è tant da füm.

Quan' che y è sék, dòpu quindas dì che y è sü, y tögum jó e péshtum cun la sachéta, che l'è 'na sachéta a pòshta da téla da cà gròsa. E sa 'n métt dént una biyeléta par wòlta e sa wa là sül shcalìn da la shcala e pö 'l sa péshta ishì. E sa fawa vin' cólp a bat

la sachéta sül shcalìn, prima che y veñéwa föra bei bianc da la téga. I mée jént y diséwa: "Cañée miňa quan' che sii drée a peshtày, parchè l'è facil che rùmpuf i dénc, che y è sék".

Dòpu la mia Mamm, intant che nüm y peshtàwum, lée y a walawa föra da la büla, sa ciama büla anca quéla lì, e 'ntant sa 'mpienidéva i sak. A la sìra, par tré o quatru sir, a cercàwum sémpru i dónn a viñì a shernày. Töghewum föra la cashtéña bianca e lasawum indrée i farciàm, che quìi y a fawum cöz par i galìnn. Ishì, quan' che veñéwa quai d'ün a crumpay, magari 'n kilu da òli e 'n kilu da cashtéñ: "Di tö, che shtasira vöy fa la shmél". Nàwum sü in in dal zak, töghéwum fö 'na quartina da cashtéñ e l'ewa 'n kilu. Gh'éwum trii, trii e mèz sak da cashtéñ.

La shmél l'è la pànera dal lac, pö y la zhbatt cunt al shcuwìn fin che la veñ düra, e pö y g'ha lì i cashtéñ còtt e y ga la mét dént al sò pieżé. Che bóna!

Quan' che la Martina, o la Dèl, o la Nana, o la Marìn dal Naa veñéwa a ütàm, dòpu a nawum anca nüm a ütày lur. Lur y ga n'ewa püsée pòk: a nawum 'na sìra da l'üna e 'na sira da l'òltra, e lur y veñéwa tre sir in cà nosa. Y na fawa 'n pieżé e veñéwa sha da nüm püsée anca parchè y sa shpasawa via: sa cantawa e sa ridewa.

(113) Magari l'üna la diżewa: "Famm là 'n pùu da café e lac", e magari l'òltra la disewa: "No, mi manji pan e salàm", e l'òltra la diséwa: "Mi manji pan e nagótt", e jó a rit.

<7-19> Al mè Pa al cercàwa sempru i dónn e inveci i òltri y cercawa anca i tusànn parchè ishì veñewa anca i juwinòtt a peshtàgay. I juwinòtt y diséwa: "Manjée miňa pushéna parchè dòpu vém a balà, neh!" e 'lùra la padróna di nus la diséwa: "Fée 'n présa che jó 'n funt al jèrlu gh'è i pómm!". E pö nawum jó dal Tullio, cinq o ses bay e pö veñewum a ca parchè 'l reshtawa tardi e l'ewa mèża nòc. Ma prima da na dént in cà, in piaza fawum 'na bèla cantada. A cantawum o "La Viuléta" o "Shta matina sum naya in dal pràa". Y ewa dó canzón che y a sewa tüc e y cantawum. Pö: "Ciau ti, ciau mi" e nawum a durmì.